

Lars Jagrén & Tomas Pousette

Flexibilitet i företag

Företagens inbyggda flexibilitet är en väsentlig del av samhällets beredskap för kriser. Det är dock svårt att under normala förhållanden studera flexibiliteten i en krissituation. Lars Jagrén och Tomas Pousette vid industrins utredningsinstitut (IUI) har istället utnyttjat en arbetsmarknadskonflikt som studieobjekt. Statstjänstemannakonflikten i maj 1985 påverkade import- och exportmöjligheterna och satte företagets flexibilitet och beredskap på prov. Det gav tillfälle att undersöka dynamiken och anpassningsförloppet i en konfliktsituation.

I studien, *Flexibilitet i företag En studie av arbetsmarknadskonflikten 1985* (IUI och ÖEF, Stockholm 1986), som utarbetats på uppdrag av överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF), beskrivs och analyseras effekterna på industriföretagen av konflikten. Författarna avgränsar sig till att undersöka effekterna på företagssektorn. De har inga ambitioner att analysera de totala samhällsekonomiska effekterna eller hur konflikten påverkat kommande avtalsrörelser. Studien baseras på intervjuer med 13 utvalda företag inom några delbranscher viktiga för försörjningen.

Inget av de studerade företagen hade före konflikten någon generell planering eller beredskap för denna typ av konflikt. Inte heller fanns någon övergripande koncernstrategi.

Den andra maj, dagen då konflikten startade, hade de studerade företagen i stort sett normala buffertlager. Några företag hade forcerat importen av vissa insatsvaror, men endast i begränsad omfattning. Företagen valde genomgående att decentralisera anpassningen. Varje enhet beslutade själva vilka åtgärder man skulle vidta. Få motåtgärder var koncerngemensamma eller skedde på koncernledningsnivå. Transportproblemen löstes delvis av speditorsfirmorna i samarbete med företagen. Problemen på tillförselsidan var begränsade. Några betydande effekter på produktion och sysselsättning noterades inte. I några fall förlorades dock order till följd av transportproblem för säljare.

Lönsamhetseffekterna var små med undantag för speditiionsfirmorna där lönsamheten påverkades i betydande grad. Totalt kostade konflikten de studerade företagen ca 20 miljoner kronor (motsvarande 0,3 promille av omsättningen).

Under förutsättning att de studerade företagen är representativa för tillverkningsindustrin i allmänhet kan de totala kostnaderna för tillverkningsindustrin beräknas till högst 150 mkr. Inkluderar transport- och resebranscherna samt övriga sektorer uppskattar författarna den totala kostnaden till ca 1 miljard.

När konflikten inleddes gjordes från flera håll uppskattningar av vad den skulle "kosta". Om man översätter dessa uppskattningar till den faktiska konfliktperioden ligger de tre – fyra gånger högre än den miljard som Jagrén och Pousette kommit fram till. Den här liksom många andra studier pekar på att flexibiliteten nästan alltid undervärderas i förväg. Hur skall man i makroanalyser ta hänsyn till flexibiliteten i företagen? Detta problem illustreras på ett tydligt sätt i krissituationer.

Huvudsyftet för studien var att belysa de svenska företagens flexibilitet med avseende på import av rå- och insatsvaror, produktion och utleveranser. Vid sidan av beskrivningen av konfliktens faktiska verkningar för de utvalda företagen vill författarna diskutera flexibiliteten ur ett mera generellt perspektiv.

Det kapitel som skall behandla flexibiliteten ur ett generellt perspektiv är mer en redovisning av ingredienser i författarnas referensram. Kopplingen mellan teorin i kapitlet och intervjuresultaten är svag och osystematisk. Det är alltid svårt att välja djup och bredd när man skall presentera en referensram. I detta fall blir framställningen alltför översiktlig och principiell. Hänvisningar görs till ett antal mikro- och organisationsteoretiska artiklar. Inslaget av mikroteori är förhållandevis stort. Här omnämns t ex Lange, von Hayek, Pelikan, Coase, Alchian, Demsetz. Med hjälp av referensramen tolkas de utvalda företagens beteende. Jag skulle önskat en mera sammanhängande och explicit tolkning. Härigenom hade intervjuresultaten bättre kunnat förstås.

Företagen har lärt sig leva med en osäker och föränderlig omvärld och har organiserat sig för anpassning till skiftande förutsättningar. Arbetsmarknadskonflikten blev ett bland många inslag i denna föränderliga omvärld. Skillnaden i förhållande till de vanliga kommersiella anpassningsproblemen var inte så stor. Företagen kunde hantera situationen i sin "ordinarie" organisation och deras beteende kunde förstås med gängse organisationsteori.

Nu var konflikten relativt begränsad och kortvarig. En intressant fråga, om man vill diskutera flexibiliteten i ett mera generellt perspektiv, är vad som skulle hända vid en dramatisk och genomgripande kris. Hur långt sträcker sig företagets anpassningsförmåga och hur långt räcker den redovisade referensramen för att förklara företagets beteende vid en mera dramatisk kris?

Universitetslektor *Hans Tapper*
Ekonomiska institutionen
Universitetet i Linköping